

SPRAWOZDANIE Z PROMOCJI TRZECIEGO TOMU MONOGRAFII
ŁÓDŹ POPRZEZ WIEKI. HISTORIA MIASTA, T. 3: 1914–1945
REDAKCJA NAUKOWA PRZEMYSŁAW WAINGERTNER
WYDAWNICTWO UNIwersYTETU ŁÓDZKIEGO, ŁÓDŹ, 20 CZERWCA 2024 R.

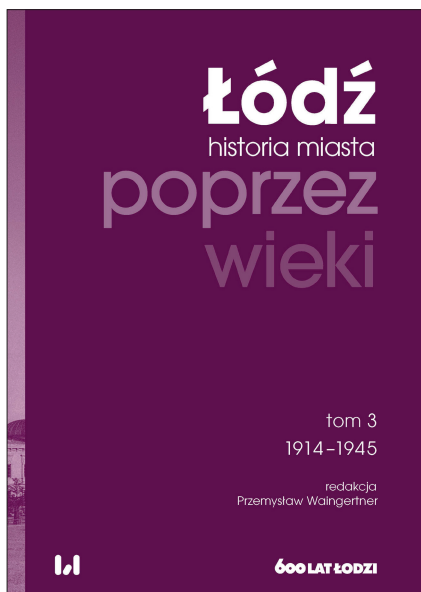
Report on the promotion of the third volume of the monograph *Lodz Through the Ages
History of the City, Vol. 3, 1914–1945*, edited by Przemysław Waingertner
University of Lodz Publishing House, Lodz, 20 June 2024

KEYWORDS: scientific report, monograph, promotion, Lodz 1914–1945

SŁOWA KLUCZOWE: sprawozdanie naukowe, monografia, promocja, Łódź w latach 1914–1945

Kolejny raz Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego (UŁ) miała okazję gościć licznych pasjonatów historii Łodzi na uroczystej premierze trzeciego już tomu monografii *Łódź poprzez wieki. Historia miasta*. Tym razem autorzy skupili się na latach 1914–1945, przybliżając czytelnikom burzliwe czasy dwóch wojen światowych oraz tzw. międzywojnia.

Spotkanie rozpoczęło się od części oficjalnej, którą poprowadził dr Andrzej Kompa, prodziekan Wydziału Filozoficzno-Historycznego UŁ oraz jeden z członków Komitetu Redakcyjnego prezentowanej serii wydawniczej. Prowadzący przywitał serdecznie wszystkich zgromadzonych, wyrażając radość z tak tłumnie przybyłej publiczności oraz autorów poszczególnych rozdziałów całej publikacji. Jednocześnie podkreślił, iż wśród przybyłych brakuje najważniejszej osoby, bez której nie powstałby demonstrowany tom, tj. jego Redaktora prof. dr. hab. Przemysława Waingertnera, zmarłego nagle 31 stycznia 2024 r. Z uwagi na tę przykrą okoliczność dr A. Kompa postanowił rozpocząć ceremonię od serdecznego powitania najbliższej Rodziny zmarłego – żony Barbary oraz syna Jacka.

W następnej kolejności przywitani zostali – wiceprezydent Łodzi Adam Wieczorek jako przedstawiciel Urzędu Miasta Łodzi, dziekan Wydziału Filozoficzno-Historycznego, prof. dr hab. Maciej Kokoszko jako reprezentant UŁ, dyrektorka Biblioteki Miejskiej dr Halina Bernat, przewodniczący Komitetu Redakcyjnego monografii i jednocześnie redaktor drugiego jej tomu prof. dr hab. Jarosław Kita¹, redaktor tomu pierwszego dr hab. Tadeusz Grabarczyk, prof. UŁ² oraz redaktor tomu czwartego dr hab. Krzysztof Lesiakowski, prof. UŁ, a ponadto dyrektorka Wydawnictwa UŁ Ewa Bluszcz, zastępczyni dyrektora Biblioteki UŁ – Dorota Bartnik oraz Katarzyna Mikołajczyk, dy-

rektor Instytutu Historii UŁ dr hab. Dariusz Jeziorny, prof. UŁ, dyrektor Archiwum Państwowego w Łodzi Bartosz Górecki, oraz autorzy poszczególnych rozdziałów monografii, a w szczególności dr Aneta Stawiszyńska, dr Adam Sitarek i dr Marcin Szymański – będący prelegentami podczas drugiej części spotkania.

Jako pierwszy głos zabrał wiceprezydent A. Wieczorek, składając na ręce wszystkich zaangażowanych w pracę nad monografią ogromne podziękowania w imieniu prezydent Łodzi Hanny Zdanowskiej. Wiceprezydent zaznaczył, że prezentowany tom jest fantastyczny, ponieważ pomimo opisywania burzliwego przedziału czasowego, nie dominuje jedynie analiza politycznych aspektów tego okresu. Znajdują się w nim bowiem także kwestie społeczne, gospodarcze czy edukacyjne. Mówca podkreślił wyraźnie, że nie byłoby to możliwe, gdyby nie ogromna praca, jaką włożył w przygotowanie publikacji zmarły prof. P. Waingertner, dlatego też poprosił Rodzinę o przyjęcie serdecznych podziękowań.

W dalszej kolejności o krótkie wystąpienie poproszony został prof. M. Kokoszko, który na wstępie wyraził wdzięczność za pracę włożoną przez instytucje współpracujące przy redakcji wszystkich tomów monografii. Dziekan Wydziału Filozoficzno-Historycznego główną część swojego przemówienia poświęcił na wspomnienie o prof. P. Waingertnerze, podkreślając jego fenomenalną pracowitość i zaangażowanie we wszystkie podejmowane zadania już od czasów

¹ *Łódź poprzez wieki. Historia miasta*, t. 2: 1820–1914, red. J. Kita, Łódź 2023.

² *Łódź poprzez wieki. Historia miasta*, t. 3: do 1820 roku, red. T. Grabarczyk, Łódź 2023.

studenckich. Prof. M. Kokoszko zwrócił również uwagę na niezwykłą życzliwość i otwartość na innych ludzi, którymi charakteryzował się zmarły oraz jego dążenie do konsensusu podczas rozwiązywania wszelkiego rodzaju sporów i dysput naukowych, dzięki czemu rozmowa z nim była prawdziwą przyjemnością. Dalej dziekan wspomniał karierę naukową prof. P. Waingertnera, który w wieku 28 lat (1997 r.) uzyskał stopień naukowy doktora nauk humanistycznych, a 10 lat później doktora habilitowanego. W wieku zaś 50 lat, w 2019 r., tytuł naukowy profesora nauk humanistycznych. Na zakończenie prof. M. Kokoszko wyraził nadzieję, iż dzięki publikacjom, a przede wszystkim współpracownikom, zmarły prof. P. Waingertner nie zostanie zapomniany.

Po wystąpieniu dziekana Wydziału dr A. Kompa zamknął oficjalną część spotkania, zapraszając przewodniczącego Komitetu Redakcyjnego monografii prof. J. Kitę do moderowania rozmowy z trzema autorami reprezentującymi obszary rozważań nad I wojną światową (dr A. Stawiszyńska), międzywojniem (dr M. Szymański) oraz II wojną światową (dr A. Sitarek).

Jako pierwszą o zabranie głosu prof. J. Kita poprosił dr A. Stawiszyńską, pytając o losy miasta i mieszkańców w okresie Wielkiej Wojny. Autorka na wstępie zauważyła, że badany przez nią okres jest dosyć krótki, ponieważ obejmuje zaledwie cztery lata, jednak jednocześnie bardzo burzliwy. W tym miejscu przywołała wspomnienia jednej z osób, z którymi miała okazję przeprowadzać wywiady, od której dowiedziała się, iż w pamięci jej rodziny I wojna światowa była większą tragedią niż II wojna, bowiem w latach 1914–1918 warunki życia były bardziej uciążliwe i nie każdy mógł im podołać. Wielka Wojna doprowadziła również do ogromnych zmian w mieście, nie tylko pod względem urbanistycznym (m.in. zmiany granic poprzez przyłączenie przedmieść), ale także struktury społecznej.

Następnie prowadzący rozmowę zwrócił się z prośbą do dr. M. Szymańskiego, aby ten skomentował, jak miasto poradziło sobie w pierwszych latach okresu międzywojnia, zauważając, iż Łódź w chwili odzyskania przez Polskę niepodległości w 1918 r. była zniszczona pod względem gospodarczym oraz dotknięta stratą ludności sięgającą 60%. Autor podkreślił, że lata 1919–1939 nie były łatwym czasem dla miasta, bowiem rynki wschodnie – będące głównym kierunkiem zbytu – zostały odcięte, a jednocześnie II Rzeczpospolita nie wykształciła dobrego runku wewnętrznego, który mógłby być motorem napędowym łódzkiego przemysłu. Największą tragedią dla Łodzi był więc brak polskiego konsumenta. Miastu nie pomagał też brak fabryk odzieżowych, co było pewnym paradoksem, biorąc pod uwagę jego włókiennicze tradycje kontynuowane w okresie międzywojnia.

Na zakończenie prof. J. Kita poprosił dr. A. Sitarkę o próbę krótkiego przedstawienia, jak wyglądało życie mieszkańców trzech nacji (Polaków, Żydów, Niemców) zamieszkujących Łódź w czasie II wojny światowej. Autor rozpoczął swoją

wypowiedź od stwierdzenia, że sytuacja każdej z narodowości zamieszkujących wówczas w Łodzi była skrajnie różna w zależności od momentu trwającego konfliktu. Dr A. Sitarek wyraził ubolewanie, że w odniesieniu do historii miasta w latach 1939–1945 powszechnie operuje się pewnymi uproszczeniami i mitami, przez co często uważa się, iż okupacja wyglądała przez cały okres tak samo. Prelegent podkreślił, że w pierwszych tygodniach okupacji łódzcy Niemcy patrzyli na wydarzenia pełni nadziei na rozwój sytuacji po ich myśli, zaś Polacy oraz Żydzi – pomimo niepewności i obaw – pokładali wiarę, iż okupacja nie będzie się zanadto różnić od tej z okresu Wielkiej Wojny. Rozwój wypadków zmusił dwa z wymienionych narodów do przystosowania się i prowadzenia *quasi*-normalnego życia. Najgorsza sytuacja spotkała oczywiście łódzkich Żydów, w życiu których można wymienić trzy etapy – od niepewności i nadziei poprzez okres absolutnego terroru na ulicach do ostatecznej izolacji społecznej, czego symbolem było i jest łódzkie getto.

Po wypowiedziach prelegentów prowadzący rozmowę redaktor naczelny monografii zaprosił zgromadzoną publiczność do zadawania pytań oraz wyrażania swoich opinii. Celem zainicjowania dyskusji prof. J. Kita postanowił jako pierwszy skierować zapytanie do dr. A. Sitarka, prosząc, aby ten wyjaśnił, czy prawdą jest, że Niemcy, przyłączając miasto do Rzeszy, uczcili twórców przemysłowej Łodzi, nadając ulicom ich nazwiska. Autor wyjaśnił, że patroni ulic zmieniali się przez cały okres okupacji, ale faktycznie w pierwszych jej tygodniach niektóre uzyskały imiona łódzkich *lodzermenschów*. Namiestnik Kraju Warty Arthur Greiser miał jednak inny pomysł na „narodowosocjalistyczną Łódź”, dlatego też łódzcy przemysłowcy zostali zastąpieni nazistowskimi działaczami. Wpływ na tę decyzję miało też duże spolonizowanie *lodzermenschów*, którzy zasymilowani z Polakami nie pasowali do nazistowskiej polityki III Rzeszy.

Następnie Małgorzata Łapa zwróciła się do dr. M. Szymańskiego z pytaniem, jaką część społeczności Łodzi okresu międzywojnia stanowiły osoby zajmujące się usługami czy handlem i czy charakteryzowały się one dużą zamożnością. Prelegent zauważył, że międzywojnie jest pewnym okresem przejściowym między starym rzemiosłem i stopniowym przechodzeniem w kierunku autoprzemysłu charakterystycznego dla miasta nowego typu. Jednocześnie też coraz większego znaczenia nabierali kupcy zajmujący się przede wszystkim handlem hurtowym, których kapitał wystarczał na odkupienie kamienic od ubożających właścicieli fabryk.

Kolejne pytanie z sali skierowane zostało do wszystkich autorów i dotyczyło stanu zachowania materiałów archiwalnych wykorzystanych w publikacji. Odnosząc się do okresu okupacji, dr A. Sitarek przyznał, że dokumentacji jest bardzo dużo, a stan jej zachowania zazwyczaj jest dobry i bardzo dobry, zaś dostęp jest

w głównej mierze cyfrowy, dzięki czemu jednostki nie są narażone na zniszczenie. Dr A. Stawiszyńska zaznaczyła, iż korzystała z materiałów już kilka lat temu, dlatego też trudno jej powiedzieć, w jakim stanie znajdują się one obecnie. Jednocześnie poparła gorąco pomysł ich digitalizacji. Dr M. Szymański dodał, że na tle oddziałów w innych miastach zasób łódzkiego Archiwum Państwowego jest naprawdę bardzo bogaty.

Jedno z ostatnich pytań dotyczyło skali zniszczeń z okresu II wojny światowej, zarówno „niemieckiej części” Łodzi, jak i łódzkiego getta. W odpowiedzi dr A. Sitarek wyjaśnił, że terenami najbardziej dotkniętymi dewastacją były Stare Miasto z dzisiejszym Parkiem Staromiejskim oraz Bałuty wraz z infrastrukturą getta. Ten ostatni teren paradoksalnie uległ największej degradacji już po likwidacji, bowiem po jego opustoszeniu rozpoczął się masowy szaber.

Na zakończenie prof. J. Kita raz jeszcze serdecznie podziękował wszystkim, którzy przyczynili się do powstania prezentowanego tomu oraz wyraził nadzieję, że krótka prelekcja przedstawiona przez trzech referentów zachęciła zgromadzoną publiczność do zapoznania się z publikacją, która poza niezwykle interesującym tekstem zawiera również ponad 120 ilustracji oraz około 50 kapsułów z ciekawostkami i najważniejszymi informacjami. W ostatnich słowach przewodniczący Komitetu Redakcyjnego zaprosił na promocję czwartego tomu monografii przygotowanego pod redakcją dr. hab. Krzysztofa Lesiakowskiego, prof. UŁ, którą zaplanowano na 19 lipca 2024 r. w ogrodach Pałacu Poznańskiego.

Adrianna Czekalska

Szkoła Doktorska Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Łódzkiego

Doctoral School of Humanities of the University of Lodz

<https://orcid.org/0000-0001-7076-0169>

NOTKA O AUTORCE • ABOUT THE AUTHOR

Mgr Adrianna Czekalska – absolwentka studiów historycznych na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Łódzkiego. Obecnie doktorantka Szkoły Doktorskiej Nauk Humanistycznych UŁ.

Zainteresowania naukowe: historia społeczno-gospodarcza polskiego ziemiaństwa, województwo łódzkie na przestrzeni XIX i XX w., dyplomacja okresu Sejmu Wielkiego.

adrianna.czekalska@edu.uni.lodz.pl